

כתובות סח

עניין: כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים

מהר"ל חידושי אגדות

אומרים (מנחה דשבת) אתה אחד ושםך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, ולפיכך אם מעלים עינו מן הצדקה ואינו מרחם על ישראל הרי הוא יוצא מן מה שישראל הם עם אחד והם לאל אחד, והיציאה מן האחדות נחשב כאלו דבק בע"ז לגמרי. ולפיכך כתיב לשון ע"ז בפסוק זה דוקא שכתוב פן יהיה דבר עם לבבך בליעל ורעה עינך באחיך האביון, כי הכתוב ר"ל שכיון שהוא אחיך והוא אביון יש לך לרחם עליו, ואם לא יעשה דבר זה הוא בליעל שהוא דבר ע"ז. ולפיכך במלת צדקה האותיות שלו אחים, דהיינו הצד"ק אח לקו"ף והה"א אח לדל"ת, לומר כי ישראל הם אחים בתורה ובמצות, כמו שאנו אומרים (ב"מ נ"ח ב') אחיך בתורה ובמצות, וגם הם אחים בתולדה שיש להם אב אחד יעקב, ומפני שהם [אחים] בשני דברים במצות ובתורה זהו האחד, ומה שהם אחים ממש שכנגד זה במלת צדקה צדי והקוף שהם אחים, ועוד ד"ה שהם ג"כ אחים שמצד שהם אחים בשני דברים ראוי שיתן לעני צדקה, ואם לא יתן הוא פורש מן ישראל שהם עם אחד לאל אחד והוא דבק בע"ז.

(ס"ח ע"א). ותני חייא בר רב מדפתי רבי יהושע בן קרחה אומר כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים כתיב הכא השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו' וכתיב התם יצאו אנשים בני בליעל מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים.

המעלים עיניו מן הצדק' כו'. ביאור זה כי הש"י הוא מקור ושורש אשר ממנו יושפע הכל, ולפיכך נקרא מקור חיים שהמקור הוא משפיע תמיד, וע"ז נקרא הפך זה נקרא בורות נשברים (ירמי' ב') שהבור שנשבר הוא בעל חסרון ונפסד מעצמו, וכך הע"ז כחה כלה ונפסד מכ"ש שאינו משפיע אל זולתו, ואם כי יש עליהם שם אלקות, הם דומים כמו בור נשבר שיש עליה שם בור של מים והוא נשבר ומימיו כלים ונפסדים ואינו משפיע לזולתו, כך הוא הע"ז. ולפיכך אמר כל המעלים עינו מן הצדקה ואינו משפיע אל זולתו הרי הוא יוצא מן הש"י אשר הוא מקור חיים משפיע, ונחשב כאילו דבק בע"ז שהם בורות נשברים אינם משפיעים לזולתם, ויש להבין את זה.

ו"ל ג"כ כי הכתוב אומר אצל נתינת הצדקה (דברים ט"ז) פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו' ורעה עינך באחיך האביון וגומר, כלומר מאחר שהוא אחיך איך אפשר שלא תרחם עליו, שהאדם מרחם על אשר הוא אחיו, ואם מעלים עינו כאלו אינו אחיו והרי פורש מישראל שהם עם אחד, ובשביל שישראל הם עם אחד יש להם אל אחד, וכמו שאנו

פני דוד לחיד"א פרשת וירא אות לד

ועוד יראה במ"ש הרב מהר"י אלפנדארי ז"ל במ"ש כל המעלים עיניו מן הצדקה כאלו עובד ע"ז כי הנה בע"ז טוענים א"ה אם אינו חפץ בע"ז למה אינו מבטלה והסתירה לזה ממצית הצדקה דציונו לרחם על העניים ואם אוהב את העניים למה אינו מפרנסן אלא מיכרח דזו אינה ענה דלעולם אוהב את העניים יציונו לפרנסן וכך אינו חפץ בע"ז וציונו לבטלה ולשרש אחריה וזה שמעלים עיניו מהצדקה מורה שמקיי' טענת אם אינו אוהב את העניים למה אינו מפרנסן ולדידיה איכא טענת אם אינו חפץ בע"ז למה אינו מבטלה יא"כ שפיר אמרו כל המעלים עיניו מן הצדקה כאלו ע"ז עכ"ד וז"ש ורחצו רגלכם מטינוף ע"ז. ואם תשאלו אם אינו חפץ בע"ז למה אינו מבטלה דעו שטענה זו מגן שויא והיא טענת הבל כי הלא תראו יאקחה פת לחם וסעדו לבכם ונימ' אם איהב את העניים למה אינו מפרנסן אלא ידאי דטענה זו אינה טענה ומינה דאין טענה לו' אם אינו חפץ בע"ז ישפיר אמרתי ורחצו רגלכם מע"ז:

עיון יעקב

לפי שנפישו רמאי: כל המעלים עין מן הצדקה כאילו עובד אלילים כתיב הכא השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל. ע"פ הדרש אמרתי דכך כוונת הפסוק פן יהיה דבר עם לבבך בליעל ורעה עינך באחיך האביון כי מחשבת אליל הקב"ה מצרף למעשה כדאיתא פ"ק דקדושין [לט:] וזה שחוטא במחשבה מקרי לב רע כדכתיב [משלי ו] לב חושב מחשבות און ותקון לדבר לתקן באותו אבר שחטא להיות לב טוב ונדיב לב על נדיבתו יקום לכן מזהיר המקרא פן יהיה דבר עם לבבך בליעל זה מחשבות חוץ ורעה עינך באחיך האביון והיה בך חטא להכי קאמר שפיר כל המעלים עין מן הצדקה א"כ אין לו תקון על מחשבות חוץ הלכך ה"ל כאילו עובד אליל ממש כי הקב"ה מצרף מחשבה למעשה:

